

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος πτυχιακής: Λατρευτικά έθιμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας: Βάτσιου Χρ. Παναγιώτα
ΑΕΜ: 4373

Επόπτης: Αρχιμ. Ειρηναίος Χατζηεφραιμίδης

Φλώρινα 2019

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	σελ. 4
Περίληψη	σελ. 5-6
Εισαγωγή	σελ. 7-8
Σκοπός της έρευνας	σελ. 8
Μεθοδολογία	σελ. 8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	σελ. 9
Ιστορική τοπογραφία της περιοχής της Αιτωλοακαρνανίας	σελ. 9
Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας	σελ. 9-10
Πόλεις Αιτωλοακαρνανίας	σελ. 10
Αγρίνιο	σελ. 10
Αιτωλικό	σελ.10-11
Μεσολόγγι	σελ. 12-13
Ναύπακτος	σελ. 13-14
Αμφιλοχία	σελ. 14
Αστακός	σελ. 15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	σελ. 16
Ήθη, έθιμα και παράδοση	σελ. 16-18
Απουσία σύγχρονων εθίμων	σελ. 18-19
Ήθη και έθιμα στην Αιτωλοακαρνανία	σελ. 19
Τα Χαλκούνια το Πάσχα στο Αγρίνιο	σελ. 20-21
Τα ρουσάλια, κάλαντα του Αγρινίου	σελ.22-23
Το κάψιμο των φραχτών στο Βραχώρι	σελ. 24-26

Τα κάλαντα	σελ. 27
Η γουρουνοχαρά στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας ...	σελ. 28-31
Χριστόψωμο: Ένα χριστουγεννιάτικο έθιμο που διατηρείται στα χωριά της Αιτωλοακαρνανίας	σελ. 32-33
Το Ύψωμα	σελ. 34
Το μεγάλο κούτσουρο ή «Χριστόξυλο»	σελ. 34-35
Τα Λαζάρια στην Ματαράγκα	σελ. 36-38
Ιππικοί αγώνες του Μεσολογγίου	σελ. 39-40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	σελ. 41
Το πανηγύρι ως θεσμός	σελ. 41-42
Το πανηγύρι του Αη-Συμιού στο Μεσολόγγι	σελ. 42-45
Το χειμωνιάτικο πανηγύρι	σελ. 46
Ο χρόνος τέλεσης του χειμωνιάτικου πανηγυριού.....	σελ. 46-48
Διεξαγωγή	σελ. 48-50
Το καλοκαιρινό πανηγύρι	σελ. 50-51
Ο χρόνος τέλεσης του καλοκαιρινού πανηγυριού	σελ. 51
Διεξαγωγή	σελ. 51-55
Συμπεράσματα	σελ. 56
Βιβλιογραφία	σελ. 57-58

Ευχαριστίες

Αισθάνομαι την ανάγκη να επισημάνω την απέραντη ευγνωμοσύνη μου στους γονείς μου για όλα όσα μου έχουν προσφέρει στη διάρκεια των μαθητικών και φοιτητικών μου χρόνων και την αμέριστη υποστήριξή τους σε κάθε μου επιλογή.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζω στον επιβλέποντα καθηγητή μου και πατέρα Χατζηεφραιμίδα Ειρηναίο για την ανιδιοτελή προσφορά του, για τον σημαντικό χρόνο που μου αφιέρωσε και τις πολύτιμες πληροφορίες και γνώσεις που μου μετέδωσε καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής της παρούσας πτυχιακής, γιατί χωρίς την βοήθειά του και τις εποικοδομητικές του επισημάνσεις δεν θα ήταν δυνατή η πραγματοποίηση της πτυχιακής μου εργασίας. Με την υποστήριξη του καθηγητή μου κατάφερα να ολοκληρώσω ικανοποιητικά την συγγραφή της παρούσας εργασίας, ενώ μου δόθηκε η δυνατότητα να διευρύνω την σκέψη μου περί των λατρευτικών εθίμων, να κατανοήσω τον τρόπο ζωής των παλιών χρόνων.

Επιπλέον, θέλω να ευχαριστήσω θερμά τους υπαλλήλους καθηγητές του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας του τμήματος Δημοτικής για την μετάδοση γνώσεων, ιδεών και υψηλών προτύπων που μας πρόσφεραν και την σωστή καθοδήγηση για να γίνουμε άξιοι δάσκαλοι. Επιπρόσθετα, οφείλω να αφιερώσω την πτυχιακή μου εργασία στους γονείς μου που μου συμπαραστάθηκαν όλα τα χρόνια της φοίτησης μου στο ΠΔΜ Φλώρινας.

Περίληψη

Με τον όρο παράδοση εννοούμε κυρίως ό,τι μας έχει παραδοθεί από το παρελθόν, δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν τον υλικό και πνευματικό πολιτισμό μας, που μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά ως τις μέρες μας.

Σκοπός λοιπόν αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι η διατήρηση του πολιτισμού αυτού, η ανίχνευση των παραδοσιακών αξιών μέσα από τα ήθη και τα έθιμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στηρίχτηκε σε γραπτές πρωτογενείς-δευτερογενείς πηγές.

Συγκεκριμένα έγιναν καταγραφές εθίμων και λαϊκών εκδηλώσεων που αναβίωσαν και συνεχίζουν να αναβιώνουν στον τόπο, ενώ χρησιμοποιήθηκε υλικό από παλαιότερες πηγές, καθώς και οπτικοακουστικό υλικό (αναπαράσταση εθίμων και τοπικών χορών, cd, φωτογραφικό υλικό, χάρτες κ. λ. π) με στοιχεία και χορούς της περιοχής. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι μια σειρά από καταγραφές, αναλύσεις και περιγραφές εθίμων, τραγουδιών και μουσικής, τοπικών ιδιωματισμών και γενικά ιστορικών στοιχείων του τόπου αυτού, που ήταν άγνωστα σε πολλούς.

Θα ήθελα να τονίσω ιδιαίτερα τον χαρακτήρα της εργασίας αυτής και να επισημάνω τον σκοπό της. Σαφώς η εργασία στηρίχθηκε σε επιστημονικά κείμενα, σε μελέτες, σε αρθρογραφία, ωστόσο έχει εμπλουτιστεί από την δική μου αντίληψη, την προσωπική μου σχηματισθείσα γνώμη και γνώση, απορρέουσα εξ όσων έχω διαβάσει και αναζητήσει κατά την έρευνά μου.

Λέξεις – κλειδιά: Ήθη, έθιμα, παραδόσεις, Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Αιτωλοακαρνανία.

Εισαγωγή

Η πτυχιακή αυτή εργασία αποτελεί την κορύφωση των σπουδών μου στο ΠΔΜ Φλώρινας, Τμήμα Δημοτικής και αποτελεί εργασία μελέτης συγγραμμάτων αναφορικά με τα λατρευτικά έθιμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας.

Η γνώση είναι δύναμη και με το πέρας των σπουδών μου θεωρώ πως έχω όλες εκείνες τις δυνατότητες, εφοδιασμένη γνωστικά, ώστε να αφήσω και το δικό μου αποτύπωμα στο αντικείμενο των σπουδών μου.

«Σβήνοντας κανείς ένα κομμάτι από το παρελθόν είναι σαν να σβήνει και ένα αντίστοιχο κομμάτι από το μέλλον», Σεφέρης.

Σκοπός της έρευνας

Σκοπός αυτής της ανασκοπικής έρευνας είναι η διατήρηση του πολιτισμού, η ανίχνευση των παραδοσιακών αξιών μέσα από τα λατρευτικά ήθη και τα έθιμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Με απόλυτο σεβασμό στην παράδοση, προσπαθούμε να αναζητήσουμε όλα τα στοιχεία των εθίμων αυτών. Επιπλέον, ερευνούμε αν τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις μένουν αναλλοίωτα και γνωστά στο χώρο και στο χρόνο. Μέσα από την ανασκοπική έρευνα προσπαθούμε να εντοπίσουμε ποιοι συμμετέχουν και ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό αυτό του νομού Αιτωλοακαρνανίας.

Μεθοδολογία της έρευνας

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στηρίχτηκε σε γραπτές πρωτογενείς-δευτερογενείς πηγές. Συγκεκριμένα, οι πηγές που χρησιμοποιήσαμε είναι κυρίως βιβλία ιστορικά και λαογραφικά της περιοχής του Αγρινίου, καθώς και της ευρύτερης περιοχής. Έγιναν καταγραφές λατρευτικών εθίμων και λαϊκών εκδηλώσεων που αναβίωσαν και συνεχίζουν να αναβιώνουν στον τόπο, καθώς χρησιμοποιήθηκε και οπτικοακουστικό υλικό (αναπαράσταση εθίμων και τοπικών χορών, cd, φωτογραφικό υλικό, χάρτες κ. λ. π) με στοιχεία και χορούς της περιοχής. Παράλληλα, στοιχεία πήραμε από βιβλία με τα τραγούδια της περιοχής. Επιπλέον, λευκώματα οικογενειών που αγαπούν τη παράδοση, αρχεία του διαδικτυακού τόπου και προσωπικά αρχεία (π. χ φωτογραφίες) βοήθησαν πολύ για την εκπόνηση της εργασίας. Συνοψίζοντας όλο αυτό το υλικό, ξεχωρίσαμε αυτά που μας χρειάζονταν και ξεκινήσαμε για την καταγραφή της.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ιστορική τοπογραφία της περιοχής της Αιτωλοακαρνανίας

Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας

Η Αιτωλοακαρνανία (επίσημη ονομασία: Νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας) είναι ένας από τους πενήντα ένα νομούς της Ελλάδας. Είναι μια ένωση της Αιτωλίας και της Ακαρνανίας.

Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση από τους νομούς της Ελλάδας. Βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της Στερεάς Ελλάδας, και συνορεύει με τους νομούς Άρτας, Ευρυτανίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας, ενώ βρέχεται βόρεια από τον Αμβρακικό κόλπο, δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και νότια από τους κόλπους Πατραϊκό και Κορινθιακό.

Η Αιτωλοακαρνανία παρουσιάζει αξιόλογη τουριστική ανάπτυξη. Τα βλέμματα των επισκεπτών κερδίζουν τα αξιόλογα αρχαιολογικά ευρήματα και μνημεία, η ιερή πόλη του Μεσολογγίου, η καταπράσινη Ναύπακτος με την πολυτάραχη ιστορία της και το γραφικό βενετσιάνικο κάστρο, η Αμφιλοχία με τη λαμπερή θάλασσα και τις αρχαιότητές της, καθώς και τα όμορφα, γραφικά ακρογιάλια και τα κατάφυτα από πυκνά δάση βουνά.

Περιοχή με πλούσιες φυσικές ομορφιές, λιμνοθάλασσες, ποτάμια όπως ο Αχελώος και ο Εύηνος, βουνά, φαράγγια και ωραίες πόλεις. Εδώ τα τοπία είναι μαγευτικά και εναλλασσόμενα, οι κάμποι και οι κοιλάδες συνδυάζονται ιδανικά με τους ορεινούς όγκους και το κλίμα είναι πολύ καλό.

Η πρωτεύουσα του νομού, το Μεσολόγγι, είναι μία ήρεμη πόλη με πλούσια ιστορική κληρονομιά. Το Μεσολόγγι, με νομοθετικό διάταγμα του 1937, έχει ανακηρυχθεί σε «Ιερή Πόλη» για την ανεκτίμητη προσφορά του στην Ελληνική Επανάσταση του 1821. Η πτώση του Μεσολογγίου και κυρίως η ηρωική έξοδος των υπερασπιστών του στις 10 Απριλίου 1826, συγκλόνισαν τη διεθνή κοινή γνώμη, ο φιλελληνισμός αναζωπυρώθηκε και πολλά έργα ζωγραφικά, λογοτεχνικά κ.ά. απαθανάτισαν τη θυσία των Μεσολογγιτών. Το Μεσολόγγι είναι επίσης γενέτειρα πέντε Ελλήνων πρωθυπουργών με κορυφαίο τον Χαρίλαο Τρικούπη, καθώς και σπουδαίων ποιητών.

Πόλεις Αιτωλοακαρνανίας

Αγρίνιο

Το όνομά του το Αγρίνιο το οφείλει ή στον ήρωα οικιστή Άγριο, γιο του βασιλιά της Πλευρώνας Πορθάονα, ή στον προστάτη των Αιτωλών Άγριο Απόλλωνα, ή τέλος στις αρχαϊκές τελετές "Αγριώνια" που τελούνταν προς τιμήν του Αγριώνιου Διονύσου.

Η πόλη ακολούθησε την ιστορική της διαδρομή με πλήρη συμμετοχή στα ιστορικά δρώμενα της Ελλάδας. Σε αγγλικό χάρτη του 1560 αναφέρεται σαν Imbrahoar. Έτσι, για όλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η πόλη είναι γνωστή με το όνομα "Βραχώρι" και με το όνομα αυτό περνάει και στα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια, για να πάρει ξανά το αρχαίο όνομά της "Αγρίνιο".

Το σημερινό Αγρίνιο κατοικήθηκε κυρίως από πρόσφυγες των ορεινών της Αιτωλίας, Ευρυτανίας και Ηπείρου. Το μωσαϊκό της πόλης πλουτίστηκε από τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και τελευταία

έχουμε σημαντική μετακίνηση πληθυσμών από τα καμποχώρια της Τριχωνίδας και της Ακαρνανίας.

Αιτωλικό

Η γέννηση του Αιτωλικού χάνεται στα βάθη των αιώνων. Οι πρώτοι κάτοικοι ήλθαν από την έξω χώρα, δηλαδή από την αρχαία Πυλλήνη. Ο χρόνος ίδρυσης της πόλης παραμένει άγνωστος. Πρώτη γραπτή μνεία του Αιτωλικού γίνεται το 1135, από τον περιηγητή Βενιαμίν Τολέδο. Στη μακράιωνη ιστορία της, η πόλη έχει αναφερθεί με τα εξής ονόματα: Ανατολικόν, Αντελικόν ή Αντικόν και Αιτωλικό. Από το Αιτωλικό πέρασαν πολλοί κατακτητές (Σταυροφόροι, Ελληνοαλβανοί, Βενετοί και Τούρκοι). Αξιοσημείωτοι σταθμοί και γεγονότα της πιο πρόσφατης ιστορίας του είναι: Η ύψωση της σημαίας της επανάστασης στις 24 Μαΐου 1821. Οι πολιορκίες του από τον Ομέρ Βρυώνη και τον Κιουταχή το Σεπτέμβριο του 1823 και τον Απρίλιο του 1825 αντίστοιχα. Η μάχη πάνω στη βαλτονησίδα του "Ντολμά", προμαχώνα του Αιτωλικού στη θέση Πόρος, στις 28 Φεβρουαρίου 1826. Εκεί έπεσε ο Γρηγόρης Λιακατάς, το πρώτο παλικάρι και οπλαρχηγός του Αιτωλικού. Η απελευθέρωση της πόλης από τους τούρκους στις 14 Μαΐου 1929. Τέλος, θα πρέπει να μνημονευτούν τρία ακόμη στοιχεία: Η δίκη του ήρωα Γεωργίου Καραϊσκάκη από πολιτικούς της εποχής, που έγινε μέσα στην εκκλησία της Παναγίας στην πλατεία του χωριού. Το ιστορικό πηγάδι μέσα στο ναό των Ταξιαρχών που άνοιξε τούρκικη οβίδα και ξεδίψασε τους πολιορκημένους. Η κατάληξη στο Αιτωλικό της Κυρά Βασιλικής, συζύγου του Αλή Πασά των Ιωαννίνων (ο τάφος της υπάρχει στο προαύλιο του ναού των Ταξιαρχών).

Μεσολόγγι

Το Μεσολόγγι βρίσκεται ανάμεσα από τρεις αξιόλογες αρχαίες πόλεις Καλυδώνα, Πλευρώνα και Αλίκυρνα, που γνώρισαν μεγάλη ακμή στη πρώιμη Αρχαιότητα.

Στην Ιστορία εμφανίζεται το 16ο αι. μ.Χ., σαν διάδοχος αρχαίων σημαντικών οικισμών, σ' ένα χώρο συνεχούς ζωής από την Παλαιολιθική Εποχή. Η ονομασία, κατά την επικρατέστερη άποψη, οφείλεται στην ιταλική λέξη MESSO LAGHI, που σημαίνει «ανάμεσα σε λίμνες».

Το Μεσολόγγι δημιούργησε το πρώτο Ναυπηγείο της Ελλάδας και κατά τον 18ο αιώνα η Πόλη διέθετε μεγάλο Εμπορικό Στόλο, τον πρώτο στην Ιστορία της Νεότερης Ελλάδας. Εδώ λειτούργησε το πρώτο δικαστήριο της χώρας, γνωστό σαν Πρωτόκλητο Δικαστήριο Δυτικής Ελλάδας καθώς επίσης και ένα από τα σημαντικότερα πνευματικά ιδρύματα, η Παλαμαϊκή Σχολή, που λειτούργησε σαν Πανεπιστήμιο την εποχή εκείνη.

Το Μεσολόγγι το «στεφάνωμα και το καύχημα της Νεοελληνικής Ιστορίας», όπως το ονομάζει ο Ποιητής του, έδωσε στην Ελλάδα πολλούς ποιητές, τους: Κωστή Παλαμά, Γεώργιο Δροσίνη, Αντώνη Τραυλαντώνη, Μιλτιάδη Μαλακάση, Ρήγα Γκόλφη, Μίμη Λυμπεράκη κ.ά. και πέντε Πρωθυπουργούς, τους: Χαρίλαο Τρικούπη, Σπυρίδωνα Τρικούπη, Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, Δημήτριο Βάλβη και Ζηνόβιο Βάλβη.

Στο Μεσολόγγι ιδρύεται η πρώτη εφημερίδα της Επανάστασης, τα «Ελληνικά Χρονικά» και τυπώνεται για πρώτη φορά σε δύο γλώσσες ο Εθνικός μας ύμνος.

Τέλος το Μεσολόγγι έχει Αθλητική παράδοση 100 και πλέον ετών. Πήρε μέρος στους Πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες του 1896. Στον κήπο των Ηρώων σε συνεργασία με την Ελληνική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, έχει ανεγερθεί το 1996, Ολυμπιακό Μνημείο - Βωμός της Ολυμπιακής Φλόγας, που ήρθε τιμητικά στο Μεσολόγγι κατά την διαδρομή της προς ATLANTA. Το 1996 καθιερώθηκε από το Δήμο της Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου περγαμηνή με τον Ολυμπιακό Ύμνο του Μεσολογγίτη ποιητή Κωστή Παλαμά, η οποία παραδίδεται από το Δήμαρχο Μεσολογγίου, σε κάθε Ολυμπιάδα στην πόλη όπου διεξάγονται οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

Ναύπακτος

Η Ναύπακτος είναι παραθαλάσσια πόλη της Αιτωλοακαρνανίας στον Κορινθιακό κόλπο.

Χτισμένη ανάμεσα στο Αντίριο και στις εκβολές του ποταμού Μόρνου αποτελεί μία από τις αρχαιότερες ελληνικές πόλεις που γνώρισε περιόδους μεγάλης ακμής και συνδέθηκε με σημαντικά ιστορικά γεγονότα. Αυτό επιβεβαιώνεται από την άρτια οχύρωσή της, η οποία ξεκινά από το λιμάνι, συνεχίζεται με τρία αλληπάλληλα τείχη και καταλήγει στο κάστρο. Έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός οικισμός.

Το 1821 οι κάτοικοι της περιοχής πήραν μέρος στην Επανάσταση. Οι επιχειρήσεις στην πόλη άρχισαν τον Μάιο. Η αντίσταση των Τούρκων ήταν επιτυχημένη και κράτησε αρκετά χρόνια. Στις 18 Απριλίου 1829, απελευθερώθηκε οριστικά από τους Τούρκους, όταν ο Ανδρέας Μιαούλης απέκλεισε το λιμάνι της πόλης και ανάγκασε τους Τούρκους να παραδώσουν το φρούριο. Φεύγοντας οι κατακτητές, άφησαν πίσω

τους ελάχιστες οικογένειες Ελλήνων οι οποίες, μάλιστα, ήρθαν σε αντιπαράθεση με τις Σουλιώτικες οικογένειες (Μποτσαραίοι, Τζαβελάιοι κλπ), στις οποίες το νεοσύστατο ελληνικό κράτος είχε παραχωρήσει τα τουρκικά αρχοντικά, ως αντιστάθμισμα για την προσφορά τους στον Αγώνα. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκαν στη Ναύπακτο 286 πρόσφυγες.

Αμφιλοχία

Η Αμφιλοχία είναι παράλια κωμόπολη (υψόμ. 10 μ.) στην πρώην επαρχία Βάλτου του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Είναι χτισμένη στο πιο εσωτερικό σημείο του όρμου του Αμβρακικού κόλπου αμφιθεατρικά πάνω σε δυο λόφους που στο νότιο μέρος συγκλίνουν μεταξύ τους και σχηματίζουν ορθή γωνία. Πρόκειται για πολύ σημαντική θέση, αφού για αιώνες αποτελεί τη μοναδική δίοδο από τη δυτική Στερεά Ελλάδα προς την Ήπειρο ακόμα και μετά την κατασκευή της σύγχρονης υποθαλάσσιας σήραγγας - Πρέβεζα- Ακτίου. Απέχει από την Αθήνα 314 χιλιόμετρα ΒΔ, 42 χιλιόμετρα Β από το Αγρίνιο και 40 Ν απ' την Άρτα.

Στη θέση της Αμφιλοχίας βρισκόταν η αρχαία Ακαρνανική πόλη Λιμναία, της οποίας ερείπια σώζονται μέχρι σήμερα.

Από το 2011 ο Δήμος Αμφιλοχίας, με το Πρόγραμμα Καλλικράτης, συνενώθηκε με τον Δήμο Ινάχου και τον Δήμο Μενιδίου. Ο Δήμος καταλαμβάνει το βόρειο άκρο της περιφέρειας και σε μεγάλο βαθμό αντιστοιχεί στην πρώην Επαρχία Βάλτου. Η έκτασή του ανέρχεται σε 1091,81 τ.χλμ. και ο πληθυσμός σε 21.445 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Η έδρα του δήμου είναι η Αμφιλοχία.

Αστακός

Ο Αστακός είναι παράλια κωμόπολη (υψόμ. 10μ.) του νομού Αιτωλοακαρνανίας, χτισμένη στον μυχό του ομώνυμου κόλπου και στους πρόποδες του όρους Βελούτσα (Δίκορφο) που είναι η απόληξη των Ακαρνανικών Ορέων. Αποτελεί την έδρα του Δήμου Ξηρομέρου, ενώ ήταν έδρα του δήμου Αστακού. Ανάμεσα στα αξιοθέατά του περιλαμβάνονται μοναστήρια και ιστορικοί χώροι, όπως το βυζαντινό κάστρο του Δραγαμέστου και ο αρχαιολογικός χώρος του αρχαίου Αστακού στον οποίο σώζονται τα ερείπια ενός ναού αφιερωμένου στον Δία Καραό. Απέχει 56 χλμ. ΒΔ από την πρωτεύουσα του νομού Μεσολόγγι και 51 χλμ. Δ από το Αγρίνιο, το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής.

2° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ήθη, Έθιμα και Παράδοση

Τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις είναι τρεις έννοιες που αναφέρονται συνήθως μαζί και αλληλοσυμπληρώνονται νοηματικά. Η απόδειξη γι' αυτό είναι ότι πηγάζουν μαζί κι όχι μόνο στην δικιά μας γλώσσα.

Τα ήθη είναι καθιερωμένα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς, που είναι σύμφωνα με το άγραφο ηθικό δίκαιο. Είναι τύποι συμπεριφοράς που ακολουθούσαν οι άνθρωποι από την αρχαία εποχή ως τα νεότερα χρόνια στις διαπροσωπικές και στις κοινωνικές τους σχέσεις. Για παράδειγμα ο ρόλος του πατέρα, της μητέρας, των παιδιών, ο θεσμός του γάμου, της φιλοξενίας. Επίσης τα συναισθήματα, οι αντιλήψεις, οι νοοτροπίες, οι κλίσεις κ.λ.π ήταν ήθη που καθόρισαν την ταυτότητα του ελληνισμού και αποτελούν άγραφους κανόνες συμπεριφοράς.

Έθιμο είναι μια μακροχρόνια κοινή συνήθεια που έχει καθιερωθεί και ρυθμίζει την ομαδική ζωή ενός λαού. Βρίσκεται ανάμεσα στην παράδοση και στο νόμο και έχει τις ρίζες του σε θεμελιώδεις εκδηλώσεις του ανθρώπου από τα αρχαιότατα χρόνια. Το έθιμο δεν συνδέεται με τις μεμονωμένες συνθήκες του κάθε ατόμου, όταν αυτές δεν έχουν σχέση με το κοινωνικό σύνολο. Δεν υπόκειται στις αλλαγές που επιβάλλει η κατά καιρούς «μόδα». Χωρίς να έχει την ακαμψία του νόμου, έχει όμως τις περισσότερες φορές δύναμη ίση σχεδόν μ' αυτήν που προέρχεται από το νόμο.

Με λίγα λόγια έθιμα είναι κανόνες που δεν τους έχει θεσπίσει η πολιτεία αλλά ο ίδιος ο λαός και μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά με την παράδοση. Τα έθιμα δεν είναι αιώνια. Έχουν μεγάλη διάρκεια, αλλά

κάποτε αλλάζουν ή σβήνουν ίσως γιατί παρεμποδίζουν τη λειτουργία και την ανάπτυξη ορισμένων νέων θεσμών. Ένα παράδειγμα: ο χωριάτικος γάμος άλλοτε ήταν μια σειρά τελετουργικών εκδηλώσεων που ήταν εθιμικές εκδηλώσεις, ήταν μια σειρά από γαμήλια έθιμα. Αναλυτικότερα τα έθιμα ορίζουν την οικογενειακή ζωή, τις σχέσεις των μελών της οικογένειας και τις συνήθειες τους. Συνδέονται με την καθημερινή ζωή, την εργασία και τις κοινωνικές σχέσεις.

Ήθη και έθιμα είναι δύο λέξεις στενά δεμένες μεταξύ τους. Τα ήθη είναι αντιλήψεις, ενώ τα έθιμα είναι πράξεις, ενέργειες με τις οποίες εκφράζονται τα ήθη. Για να διευκρινίσουμε καλύτερα τις δύο έννοιες θα αναφέρουμε ένα παράδειγμα στο θέμα του γάμου, οι αντιλήψεις για την παρθενία και την αγνότητα της νύφης είναι ήθος, ενώ ο έλεγχος της παρθενιάς που γίνονταν με μια τελετή, είναι έθιμο.

Η λέξη παράδοση είναι παράγωγο ουσιαστικό του ρήματος «παραδίδωμι» που σημαίνει δίνω στα χέρια κάποιου, εμπιστεύομαι κάτι σε κάποιον. Δηλαδή η παράδοση είναι μια διαδικασία, μια μεταβίβαση συνήθως προφορική με την οποία μεταφέρονται από την μια γενιά στην άλλη ήθη, έθιμα, γνώσεις ή δοξασίες και έτσι διακωλύονται. Οι πολιτισμικές αξίες του παρελθόντος, διαμόρφωσαν τα διακριτικά στοιχεία του ελληνικού λαού και αποτελούν την ελληνική παράδοση.

Οι παραδόσεις περιλαμβάνουν θρύλους, διηγήσεις και παραμύθια. Είναι διηγήματα του λαού, που έχει την τάση να πιστεύει ότι είναι αληθινά. Η παράδοση δεν είναι μονοσήμαντη. Έχει πολλούς κλάδους: γλωσσική παράδοση, πνευματική (ήθη, έθιμα, δημοτικό τραγούδι, κάλαντα, παροιμίες, μυθοπλασία) οικιστική παράδοση, λαϊκή οικοτεχνία, ενδυματολογία, χοροί, γιορτές, πανηγύρια κ.τ.λ.

Τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις του ελληνικού λαού διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

- Σ' εκείνα που έχουν σχέση με το λεγόμενο κύκλο του έτους, δηλαδή με τις ασχολίες των ανθρώπων που αφορούν την οικιακή ζωή και την εργασία, καθώς και τις θρησκευτικές γιορτές στις τέσσερις εποχές του χρόνου.
- Σε τοπικά, όταν αναφέρονται σε συγκεκριμένο τόπο και γενικά όταν αναφέρονται σε όλο το λαό. Επίσης μπορούν να χωριστούν σε κοινωνικά, όταν ορίζουν τις σχέσεις των ανθρώπων ή των κοινωνικών τάξεων, και σε θρησκευτικά, όταν ορίζουν τη θέση των ανθρώπων απέναντι στον Θεό.

Τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της ιστορίας ενός λαού. Καλλιεργούν αξίες, επιβάλλουν τρόπους ζωής, ρυθμίζουν συμπεριφορές και τις σχέσεις των ανθρώπων στο οικογενειακό και στο κοινωνικό περιβάλλον. Ακόμα τα στοιχεία αυτά συντέλεσαν στη διατήρηση του ελληνισμού και στη συνοχή του από την αρχαιότητα μέχρι και την Νεοελληνική Εποχή (Τάσση Μαρία & Τουλούπη Ιωάννα, 2013 & Μιχάλης Μερακλής, 2004).

Σύγχρονη απουσία εθίμων

Στα νεότερα χρόνια η σχέση ηθών-εθίμων διαταράχθηκε. Ήθη πάντα έχει ένας λαός, αλλά δεν δημιουργούνται τώρα έθιμα. Τα ήθη δεν μορφοποιούνται σε έθιμα. Αυτό έχει σχέση με τη ρήξη της παραδοσιακής κλειστής ζωής στην αγροτική κοινότητα. Η διακοπή της δημιουργίας νέων εθίμων οφείλεται στην βελτίωση και στην

αύξηση της παραγωγής, καθώς και στην μεταβολή της σχέσης του ανθρώπου με τον χρόνο· άλλοτε είχε πολύ περισσότερο ελεύθερο χρόνο σε σχέση με τώρα. Δεν δημιουργούνται λοιπόν νέα έθιμα αλλά και τα παλιά φθίνουν, αφού άλλαξαν τα παλαιά ήθη που τα είχαν δημιουργήσει. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήρθε πια η εποχή όπου τα ήθη στρέφονται εναντίον των εθίμων και δεν ευνοούν τη δημιουργία εθίμων (Μιχάλης Μερακλής, 2004).

Ήθη και έθιμα στην Αιτωλοακαρνανία

Χαρά, τρισύλλαβο ὄνομα λαμπρόηχο, τὸ Βραχώρι! κ' ἐσὺ λαμπρή, τῆς Ρούμελης χαρά, δουλεύτρα κόρη, κι' ἂν ἄλλο πῆρες, ὄνομα θαμμένο στὰ βιβλία, μ' ἀρέσει τ' ἄρματωλικὸ ὄνομά σου μὲ τοῦτο, καὶ ὀλοζώντανη, τὴ βλέπει ἢ φαντασία τὴ ζωγραφιά σου.

Το ποίημα αυτό του Παλαμά αλλά και πολλά άλλα έργα τέχνης εξυμνούν το Αγρίνιο και αναδεικνύουν τις ομορφιές και τον μακραίωνα πολιτισμό του που αποτελείται από παραδόσεις, ήθη και έθιμα που σαγηνεύουν τον κάθε επισκέπτη. Το Αγρίνιο, η μεγαλύτερη πόλη της Αιτωλοακαρνανίας, αποτελεί το οικονομικό, πολιτιστικό και πνευματικό κέντρο του νομού, με καλή τουριστική υποδομή. Μπορούμε να επισκεφθούμε το Παπαστράτειο Δημοτικό Πάρκο, τ Αρχαιολογικό και Λαογραφικό Μουσείο, την Παπαστράτειο Δημοτική Βιβλιοθήκη και την αίθουσα τέχνης Καπράλου, τις διατηρητέες καπναποθήκες Παπαστράτου και Παπαπέτρου, το ναό της Αγίας Τριάδας του Μαύρικα, την αρχαία Στράτο, το φαράγγι της Κλεισούρας και τα υδροηλεκτρικά φράγματα Κρεμαστών, Στράτου και Καστρακίου.

Τα Χαλκούνια το Πάσχα στο Αγρίνιο

Ένα από τα χαρακτηριστικά πασχαλινά έθιμα της Ελλάδας λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής στο Αγρίνιο. Συγκεκριμένα, το βράδυ μετά τον Επιτάφιο της κάθε ενορίας, οι «χαλκουνάδες» κατεβαίνουν στους δρόμους του Αγρινίου για να σμίξουν στην κεντρική πλατεία και να λάβουν μέρος στον χαλκOUNOπόλεμο! Η ιστορία του εθίμου χάνεται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όταν οι Αγρινιώτες τα άναβαν κατά την περιφορά του Επιταφίου για να απομακρύνουν τους αλλόθρησκους. Συνέχισαν όμως να τα κατασκευάζουν και μετά την απελευθέρωση της χώρας στα πλαίσια ενός εθίμου και δημιουργώντας τις «ομάδες» του χαλκOUNOπολέμου.

Δύο ήταν οι βασικές «ομάδες». Η «ομάδα» του Αγίου Χριστοφόρου-Αγίας Τριάδας και Αγίου Γεωργίου και η «ομάδα» του Αγίου Δημητρίου-Παναγίας και Ευαγγελιστρίας. Η «μάχη» παλιότερα γινόταν στην επάνω πλατεία (Στράτου), αργότερα στην κάτω πλατεία (Μπέλλου-Δημοκρατίας). Οι επιτάφιοι από όλα τα σημεία της πόλης συναντώνταν στο κέντρο της και εκεί άρχιζε ο χαλκOUNOπόλεμος.

Η ετοιμασία του χαλκOUNOιού ξεκινάει 1-2 μήνες νωρίτερα από την Μ.Παρασκευή. Τα χαλκούνια είναι αυτοσχέδιες εκρηκτικές κατασκευές που αποτελούνται από ένα μεγάλο κύλινδρο γεμάτο με ένα μείγμα μπαρουτιού και ένα φυτίλι στο άκρο. Αναζητείται ο καλός «χαρτός», το κατάλληλο μίγμα μπαρουτιού (που δοκιμάζεται) για να είναι ασφαλές.

Κατά καιρούς απαγορευόταν το κάψιμο χαλκOUNOιών εξ αιτίας των ατυχημάτων που προκαλούσε τόσο σε χαλκOUNOάδες, όσο και σε θεατές. Μετά το 1985 άρχισε σιγά-σιγά το έθιμο να ενθαρρύνεται και να εκτελείται κάθε Μεγάλη Παρασκευή στην κεντρική πλατεία του

Αγρινίου, μέσα σε ασφαλέστερο περιβάλλον, πιο οργανωμένα και με τη στήριξη του Δήμου. Το έθιμο λαμβάνει χώρα στην πλατεία Δημοκρατίας μετά την περιφορά των Επιταφίων σαν μια γιορτή επίδειξης και χωρίς την ύπαρξη πια αντιμαχόμενων ομάδων. Πρόκειται για ένα έθιμο που κράτησαν Γιωτοπουλαίοι, Παπαλένηδες, Ζυματουραίοι, Ζαβραίοι, Πολίτης, Πετσώρης και αργότερα Κούκας, Τσιρώνης, Κουτσούκης, Ζανάκος, Καζαντζής, Λιακατάς κ.ά. Ένα έθιμο που θυμίζει με τον τρόπο του τους «μπουρλοτιέρηδες» του 1821 και που συντηρεί με την δική του ομορφιά την παράδοση της συμμετοχής στον Αγώνα της Απελευθέρωσης της περιοχής του Αγρινίου.

Πλήθος κόσμου συρρέει κάθε χρόνο στην πόλη για να παρακολουθήσει τα θαυματικά πυροτεχνήματα. Το έθιμο γνωρίζει μεγάλη προβολή από την τηλεόραση και τα άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Εκτός από την πόλη του Αγρινίου, το έθιμο των Χαλκουνιών εξακολουθεί να υπάρχει και σε γειτονικές περιοχές, όπως η Παραβόλα και η Τραγάνα.

Τα Ρουσάλια, κάλαντα του Αγρινίου

Πρόκειται για τα κάλαντα του Πάσχα, που τραγουδούσαν στο Αγρίνιο τους προεπαναστατικούς χρόνους και τις πρώτες δεκαετίες μετά την επανάσταση. Η αναφορά σε τουρκοπούλες και εβραιοπούλες είναι ενδεικτική πάντως του Βραχωριού, όπου ήταν έντονη η παρουσία Τούρκων προυχόντων και εβραίων εμπόρων. Τα Ρουσάλια έχουν τις ρίζες τους στους Ρωμαϊκούς χρόνους. Αν όμως ανατρέξουμε στους αιώνες, τότε θα βρούμε ότι πρόκειται για ένα όνομα ρωμαϊκής γιορτής, που εορταζόταν προ Χριστού, ιδίως εδώ στα Βαλκάνια. Επρόκειτο για γιορτή αφιερωμένη ειδικά στους νεκρούς. Η γιορτή ονομάζονταν “Ροσάλια” και σ’αυτήν πήγαιναν και σκορπούσαν τριαντάφυλλα στους τάφους των αγαπημένων τους νεκρών. Τότε ονομάζονταν «Ροζάρια». Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους πήρε την ονομασία «Ροζάλια» για να καταλήξει στα νεότερα χρόνια, στην περίοδο της τουρκοκρατίας με το όνομα «Ρουσάλια». Τα «Ρουσάλια» ζουν ακόμη στον σημερινό ελληνικό λαό, τόσο σαν όνομα γιορτής, όσο και σαν λατρευτικό έθιμο, που σχετίζεται με γιορτή των ρόδων και των ψυχών.

Η ονομασία προέρχεται από το ουσιαστικοποιημένο λατινικό επίθετο *rosalis*, παράγωγο του ουσιαστικού *rosa*, που σημαίνει ρόδο, τριαντάφυλλο, γιατί ακριβώς τα τριαντάφυλλα αποτελούσαν αρχικά το κύριο συστατικό της γιορτής. Ο όρος επιβιώνει μάλιστα και σαν τοπωνύμιο και ως λατρευτικό έθιμο, που συναρτάται με την γιορτή των ρόδων και των ψυχών.

Οι στίχοι που τραγουδιούνται είναι οι εξής:

"Τα Ρουσάλια"

Καλώς σ' έβραμε αφέντη, άρχοντά μου και λεβέντη
Να στα πούμε τα Ρουσάλια, πέστε τα ρε παλικάρια
Να στα πούμε σένα πρώτα, που σε βρήκαμε στην πόρτα
Και ξυστέρου της κυράς μας και της ρουσοπέρδικάς μας
Κάτω σ' ένα περιβόλι, δάφνη και μηλιά μαλώνει
Δάφνης πήρα εγώ κλωνάρι, να με πάρει το ποτάμι
Να με πάει δύση-δύση, κάτω στη γιαλέρνια βρύση
Όπου πλένουν οβριοπούλες, καματίζουν τουρκοπούλες
Βάλε το δεξί σου χέρι, μες στην αργυρή σου τσέπη
Βγάλε το εικοσιπεντάρι, δος το του σαχανατάρη
Να σας πούμε Χριστός Ανέστη, που ετάφη και ανέστη.

Το κάψιμο των φραχτών στο Βραχώρι

Στο Βραχώρι, Μεγάλη Πέμπτη, αργά το βράδυ. Οι γεροντότεροι από τους άνδρες και οι γυναίκες, εκτός από τις μικρομάνες, επιστρέφουν στις εκκλησίες «για να ξενυχτήσουν τον Χριστό». Λίγο αργότερα παιδιά δεκατετράχρονα, λίγο μεγαλύτερα ή λίγο μικρότερα, κατά μικρές ομάδες που συγκρότησαν, αρχίζουν να βάζουν φωτιές στους φράχτες.

Τα σπίτια, εκτός από τ' αρχοντικά στο κέντρο της μικρής πόλης που περιστοιχίζονται από πέτρινους μανδρότοιχους, περιβάλλονται από υποτυπώδεις φράχτες που είναι καμωμένοι από ξύλινους πασσάλους και κλαδιά δένδρων ή θάμνων. Οι φράχτες αυτοί αποτελούν και τα όρια ιδιοκτησίας και περικλείουν εκτός από το σπίτι, την αυλή, έναν κήπο και σε πολλές περιπτώσεις ένα πηγάδι.

Τα παιδιά δεν καίνε ποτέ το δικό τους φράχτη, αλλά του γείτονα ή φτάνουν και πιο πέρα ακόμα. Σε λίγη ώρα οι φράχτες ολόκληρων περιοχών καίγονται και οι ιδιοκτήτες με νερό από τα πηγάδια προσπαθούν να τους σβήσουν. Επίσης τα παιδιά δεν αρκούνται στο κάψιμο των φραχτών, αλλά αν βρουν καμιά αποθήκη ξεκλείδωτη αφαιρούν την ξύλινη πόρτα και τη ρίχνουν στον φλεγόμενο φράχτη.

Το πότε και πώς ακριβώς ξεκίνησε και επεκράτησε το έθιμο αυτό δεν είναι γνωστό. Μια πιθανή εξήγηση είναι η σύνδεσή του με την πυρπόληση του Βραχωριού.

Για το γεγονός αυτό υπάρχουν πολλές ιστορικές μαρτυρίες. Μετά την εξόντωση του Αλη-Πασά, όταν οι δυνάμεις του Κιουταχή έφτασαν στην Αμφιλοχία το 1822, οι Βραχωρίτες «αυθόρμητοι κατέκαυσαν τας οικίας και περιουσίας των» και «θέτοντες πυρ ο εις εις την οικίαν του άλλου επυρπόλησαν πάσαν την πόλιν», γράφει ο Θεόδωρος Χαβέλας εις την ιστορίαν των Αιτωλών.

Βέβαια μόνοι τους οι Βραχωρίτες και οι κάτοικοι των χωριών του κάμπου κάψανε τα σπίτια και μαγαζιά τους, αυτό όμως αποτελούσε σχέδιο του Μαυροκορδάτου, να ερημωθεί δηλαδή η Αιτωλία, ώστε η παραμονή σ' αυτή τουρκικού στρατού να είναι προβληματική και να σωθεί έτσι το Μεσολόγγι. Ως υπεύθυνο μάλιστα για την εφαρμογή του σχεδίου του όρισε τον Σουλιώτη οπλαρχηγό Κούστα Μάκο.

Η πυρπόληση του Βραχωριού έγινε κατά το τέλος του καλοκαιριού του 1822. Οι καημένοι οι Βραχωρίτες δεν χάρηκαν τη λευτεριά τους ούτε για δεκαπέντε μήνες και τώρα γι' αυτούς άρχιζε μια μεγάλη και φοβερή περιπέτεια που θα συνεχίζονταν μέχρι το 1828. Χρονολογία κατά την οποία οι Τούρκοι εγκατέλειψαν την Αιτωλοακαρνανία πλην του Μεσολογγίου και Βόνιτσας.

Επίσης ο Σπυρίδων Τρικούπης εις την Ιστορίαν της Ελληνικής Επανάστασεως γράφει: *«Έκαυσαν και το Βραχώρι την αυγήν της αυτής ημέρας καθ' ην εισήλθεν εις αυτό περί το εσπέρας ο Κιουταχής. Έτσι οι Τούρκοι επροχώρουν μεν πάντη ανεπηρέαστοι εντός της Αιτωλίας, αλλ' ουδαμού απήντων ψυχήν γεννητήν και πέριξ αυτών δεν έβλεπον ει μη καπνούς, φλόγας και παντελή ερημίαν»*. Το έθιμο όμως αυτό της πυρπόλησης των φραχτών συνάντησε πολλές αντιδράσεις.

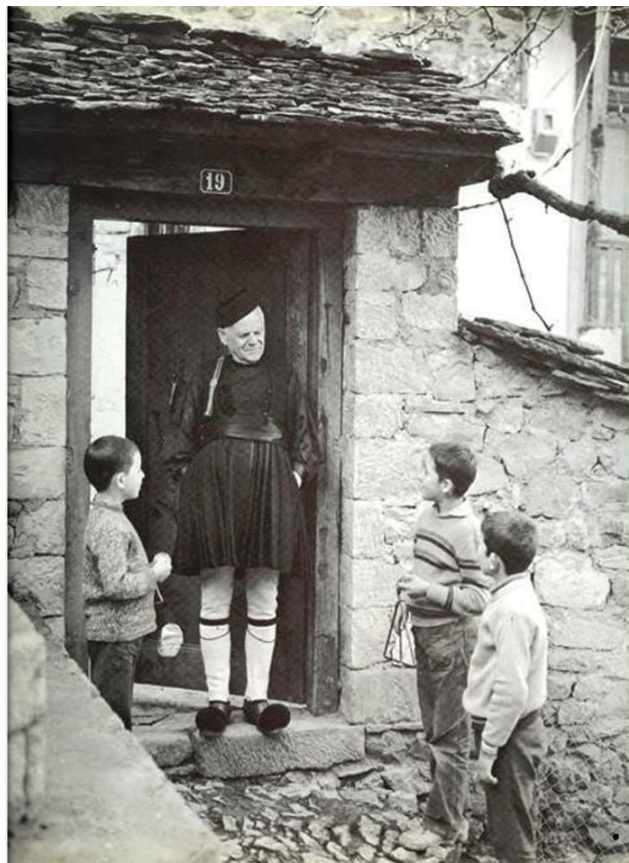
Μάλιστα κατά τα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα και τα πρώτα του 20ου, οι άνδρες με τα εμπροσθογεμή κυνηγετικά τους όπλα, πιο γνωστά ως «μαντζακάσες», φύλαγαν αυτή τη νύχτα τους φράχτες και αν άκουγαν κανένα ύποπτο θόρυβο ρίχνανε για εκφοβισμό και καμιά τουφεκιά στον αέρα.

Το έθιμο διατηρήθηκε μέχρι το 1910 περίπου.

Τα κάλαντα

Σωστή ιεροτελεστία η γιορτή και οι συνήθειες των Χριστουγέννων. Πλούσια τα ήθη και ανεξερεύνητα τα έθιμα του λαού μας. Πλούσιος ο λαϊκός πολιτισμός και άφθονο το υλικό της παράδοσης σκορπισμένο και θαμμένο στη λήθη. Από τα ωραιότερα έθιμα του λαού μας, που συνδέονται ζωντανά με τις γιορτές των Χριστουγέννων, της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων, είναι τα Κάλαντα. Τα Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα είναι χαρούμενα τραγούδια που τραγουδάνε πρόχειρες παιδικές παρέες και αναγγέλλουν την Γέννηση του Χριστού. Οι φωνές τους φέρνουν χαιρετισμό ελπιδοφόρο, συγκίνηση και σκίρτημα χαράς.

Η γουρουνοχαρά στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας

Ένα από τα σημαντικότερα χριστουγεννιάτικα έθιμα σε πολλές περιοχές της Ελλάδος και της Αιτωλοακαρνανίας είναι η γουρουνοχαρά ή γρουνουχαρά. Λέγεται πως οι οικογένειες αγόραζαν το γουρούνι από το μήνα Μάιο και το συντηρούσαν με κολοκύθια και πίτυρα σε νερό, είτε στο ποτάμι. Το γουρούνι ήταν απαραίτητο για ένα αγροτικό σπίτι, καθώς από το γουρούνι έπαιρναν τη λίπα, το κρέας, τα λουκάνικα κι έφτιαχναν τα γουρνοτσάρουχα. Αποτελούσε ντροπή για το σπίτι εκείνο, που δεν είχε γουρούνι, καθώς θεωρούνταν παρακατιανό, φτωχό κι ανοικοκύρευτο.

Η προετοιμασία για το σφάξιμο του γουρουνιού γινόταν με εξαιρετική φροντίδα. Για κάθε σφαγή μεγάλου γουρουνιού απαιτούνταν 5-6 άνδρες, ενώ επακολουθούσε γλέντι μέχρι τα ξημερώματα, για να επαναληφθεί η ίδια διαδικασία την επόμενη και τη μεθεπόμενη μέρα. Οικογένειες, συνήθως συγγενικές, καθόριζαν με τη σειρά ποια ημέρα θα έσφαζε το γουρούνι της.

Επειδή όμως η όλη εργασία είχε ως επακόλουθο το γλέντι και τη χαρά, γι' αυτό και η ημέρα αυτή καθιερώθηκε ως «γουρουνοχαρά ή γρουνουχαρά». Όταν μάλιστα προσκαλούσαν κάποιον την ημέρα αυτή, δεν έλεγαν «έλα να σφάξουμε το γουρούνι», αλλά «έλα, έχουμε γουρουνοχαρά». Το σφάξιμο των γουρουνιών δεν συνέπιπτε τις ίδιες ημερομηνίες κατά περιφέρειες. Σε άλλες περιοχές τα έσφαζαν 5-6 ημέρες πριν από τα Χριστούγεννα και σε άλλες άρχιζαν από την ημέρα των Χριστουγέννων και μετά, ανάλογα με την παρέα. Τα περισσότερα γουρούνια σφάζονταν στις 27 Δεκεμβρίου, ημέρα του Αγίου Στεφάνου. Γι' αυτό και η γιορτή αυτή ονομαζόταν «γρουνοστέφανος ή

γουρουνοστέφανος». Υπάρχουν όμως και μικρές περιοχές που τα έσφαζαν ένα μήνα ή και περισσότερο, μετά τα Χριστούγεννα.

Κατά το έθιμο, η νοικοκυρά έδινε μικρή ποσότητα αναμμένης στάχτης και θυμίαμα στο σφαγέα, ο οποίος, αφού θυμιάτιζε τους εργαζόμενους και όλους τους άλλους, για να έχουν την ευλογία του Χριστού και να εξαφανιστούν οι καλικάντζαροι, έριχνε τη στάχτη με το θυμίαμα στο λαιμό του γουρουνιού, για να είναι ευλογημένο και καλό το κρέας του. Ένας άλλος έπαιρνε λίγο αίμα κι επάλειφε τα μικρά παιδιά στο πρόσωπο για να είναι γερά, ανθεκτικά στους ψύλλους, στις αρρώστιες, και να μην επηρεάζονται από τα κακά πνεύματα. Στη συνέχεια, οι άνδρες έγδερναν το γουρούνι και το δέρμα, αφού το αλάτιζαν, το δίπλωναν στα τέσσερα και το κρατούσαν για να φτιάξουν τα γουρνοτσάρουχα για τις καλοκαιρινές δουλειές τους.

Μετά το γδάρσιμο, άρχιζε το κόψιμο του λίπους (παστού), για να γίνει έπειτα το κόψιμο του κρέατος σε μικρά τεμάχια. Το λίπος αυτό, αφού το έλιωναν πρώτα, το έβαζαν σε δοχεία λαδιού ή πετρελαίου και αφού πάγωνε, διατηρούνταν σχεδόν όλο το χρόνο. Οι κάτοικοι της Θεσσαλίας το χρησιμοποιούσαν όλο το χρόνο και σε όλα σχεδόν τα φαγητά. Υπήρχαν μάλιστα περιπτώσεις που πολλοί δεν το αντικαθιστούσαν με τίποτα. Ακόμα και το καλοκαίρι στα φαγητά τους χρησιμοποιούσαν λίπος, γιατί το θεωρούσαν δική τους παραγωγή και επομένως φθηνό, σε αντίθεση με το λάδι που το αγόραζαν μισή ή μια οκά για να περάσουν ένα και δυο μήνες. Επίσης, πολλές φτωχές οικογένειες δεν αγόραζαν καθόλου λάδι και δεν ήξεραν ούτε ποιο είναι το χρώμα του.

Στη συνέχεια, τεμάχιζαν το κρέας και τοποθετούσαν αλατισμένα τα κομμάτια σε πλιθάρια, που τα είχαν για φαγητό όλο σχεδόν το χειμώνα

και τα μαγείρευαν με τραχανά και πλιγούρι. Επίσης έφτιαχναν και λουκάνικα, έκοβαν τα πράσα σε μικρά-μικρά τεμάχια και τα είχαν έτοιμα να γεμίσουν τα λουκάνικα. Μετά το φαγητό, οι άνδρες έκοβαν το κρέας πάνω στην τάβλα με τα ψαλίδια, το οποίο ανακάτευαν με τα τριμμένα πράσα και το έβαζαν σε χάλκινη κατσαρόλα και τα ζέσταιναν, αφού έριχναν συγχρόνως ρίγανη, πιπέρι και αλάτι. Στη συνέχεια περνούσαν τα λουκάνικα σ' ένα ξύλινο δοκάρι και τα κρεμούσαν για να στεγνώσουν. Έφτανε πλέον το μεσημέρι. Η τάβλα ήταν έτοιμη για το φαγητό με ντόπιο κρασί. Τσίπουρο έπιναν κατά την ώρα της δουλειάς.

Μετά, οι άνδρες έφευγαν για τα σπίτια τους, αλλά το βράδυ επέστρεφαν στο σπίτι του νοικοκύρη για να φάνε και να γλεντήσουν, να χαρούν και να απολαύσουν τους καρπούς του κόπου τους. Οι γυναίκες είχαν έτοιμα τα φαγητά, όπως πίτες- συνήθως με τυρί- κόκαλα βρασμένα, ψητό στη σχάρα κρέας και άφθονο κρασί από το αμπέλι. Τα μεσάνυκτα κι ύστερα από πολλά τραγούδια και χαρά, όπως κι ευχές προς το νοικοκύρη, έφευγαν για τα σπίτια τους.

Χριστόψωμο: Ένα χριστουγεννιάτικο έθιμο που διατηρείται στα χωριά της Αιτωλοακαρνανίας

Ένα από τα χριστουγεννιάτικα έθιμα αποτελεί το χριστόψωμο που διατηρείται ακόμη και σήμερα σε όλα τα χωριά της Αιτωλοακαρνανίας.

Το ευλογημένο ψωμί του Χριστού ζυμώνεται την παραμονή των Χριστουγέννων πάντα με τα καλύτερα υλικά και το παραδοσιακό ζύμωμα.

Όπως και σήμερα, γινόταν με αλεύρι. Οι νοικοκυρές το ζυμώνανε πολύ καλά με το προζύμι και με το ζυμάρι έφτιαχναν πρώτα έναν πάτο στο ταψί. Γύρω γύρω έβαζαν ένα στεφάνι. Ύστερα έβαζαν το ζυμάρι στο ταψί και πάνω στο ζυμάρι έκαναν σταυρό και σφραίδα (σφραγίδα), έβαζαν μύγδαλα και καρύδια στις γωνιές κι ολόγυρα και το πασπάλιζαν με σουσάμι. Ακόμη, έβαζαν και λίγο τυρί στις άκρες για να είναι καλά τα ζώα του σπιτιού. Επίσης, μέσα στο Χριστόψωμο έβαζαν κι ένα νόμισμα. Το έψηναν και το είχαν έτοιμο για ανήμερα τα Χριστούγεννα.

Το χριστόψωμο το έκοβε ο νοικοκύρης του σπιτιού. Πριν το κόψει, το ακουμπούσαν όλοι με το δεξί χέρι, το σταύρωναν τρεις φορές με το μαχαίρι και το έκοβαν λέγοντας « του χρόνου να είμαστε όλοι καλά».

Οι παραδοσιακές «συνταγές» δεν μεταδιδόταν με κάποια γραπτά κείμενα, αλλά κυρίως από στόμα σε στόμα, όπως η γιαγιά τα μετέδιδε προφορικά στην κόρη της, η κόρη στην εγγονή και έτσι διατηρούσαν τον παραδοσιακό τους χαρακτήρα.

Το Ύψωμα

Με διαφορετική επιμέλεια και «άωτο» (ομηρική λέξη), δηλαδή προζύμι, οι νοικοκυρές παρασκεύαζαν το Ύψωμα για τους νεκρούς, το οποίο, κομμάτια – κομμάτια το πρόσφεραν σε όλους και, φυσικά, στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι.

Το μεγάλο κούτσουρο ή «Χριστόξυλο»

Από τις παραμονές των εορτών ο νοικοκύρης διάλεγε το πιο όμορφο, το πιο γερό, το πιο χοντρό ξύλο από βελανιδιά. Είναι το ξύλο ή το κούτσουρο που θα καίει για όλο το δωδεκάημερο των εορτών, από τα Χριστούγεννα μέχρι και τα Φώτα, στο τζάκι του σπιτιού. Η στάχτη των ξύλων αυτών προφύλασσε το σπίτι και τα χωράφια από κάθε κακό. Πριν ο νοικοκύρης φέρει το κούτσουρο, κάθε νοικοκυρά φροντίζει να έχει καθαρίσει το σπίτι και με ιδιαίτερη προσοχή το τζάκι, ώστε να μη μείνει ούτε ίχνος από την παλιά στάχτη. Καθαρίζουν ακόμη και την καπνοδόχο, για να μή βρίσκουν πατήματα να κατέβουν οι καλικάντζαροι, τα κακά δαιμόνια, όπως λένε στα παραδοσιακά χριστουγεννιάτικα παραμύθια. Το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων, όταν όλη η οικογένεια θα είναι μαζεμένη γύρω από το τζάκι, ο νοικοκύρης του σπιτιού ανάβει την καινούρια φωτιά και μπαίνει στην εστία το κούτσουρο. Σύμφωνα με τις παραδόσεις του λαού, καθώς καίγεται το κούτσουρο, ζεσταίνεται ο Χριστός στη φάτνη Του. Σε κάθε σπιτικό, οι νοικοκυραίοι προσπαθούν το κούτσουρο να καίει μέχρι τα Φώτα.

Σε κάποιες περιοχές το χριστόξυλο προέρχεται από δέντρο με αγκάθια, όπως η αγριαχλαδιά (γκορτσιά). Τα αγκαθωτά δέντρα, κατά τη

λαϊκή αντίληψη, απομακρύνουν τα δαιμονικά όντα, όπως τους καλικάντζαρους. Έτσι κρατούσαν μακριά από το σπίτι – όπως πίστευαν- τους καλικάντζαρους, ενώ τη στάχτη που μάζευαν έως τα Φώτα τη σκόρπιζαν γύρω από το σπίτι, στα χωράφια και τους στάβλους, γιατί πίστευαν ότι διώχνει το κακό!

Τα Λαζάρια στην Ματαράγκα

Τα Λαζάρια είναι γιορτές τιμής και μνήμης και οργανώνονται κάθε χρόνο στη Ματαράγκα Αιτωλοακαρνανίας, το απόγευμα του Λαζάρου, σε ανάμνηση των γεγονότων που έγιναν στην περιοχή, κατά την έξοδο του Μεσολογγίου, όταν οι λίγοι κάτοικοι της περιοχής, θέλησαν να κάνουν αντιπερισπασμό στις πολιορκητικές δυνάμεις.

Κάθε χρόνο, την Παρασκευή, παραμονή του Λαζάρου, αναβιώνει το έθιμο του Λαζάρου. Μικροί και μεγάλοι φτιάχνουν το Λάζαρο για να κρεμάσουν τα κύπρια και να βγουν στις γειτονιές χτυπώντας τον, με το αζημίωτο βέβαια. Ο Λάζαρος είναι ένας καλαμένιος σταυρός με το κάτω άκρο του πιο μακρύ. Χοντρά σκληρά καλάμια, τρυπημένα στα πλάγια για να μπαίνουν τα μικρά καλοφτιαγμένα τοξωτά καλάμια. Στο κάτω μέρος του σταυρού δένουν γερά τα κύπρια ή και κουδούνια. Στο πάνω μέρος βάζουν βάγια τα οποία καλύπτουν με ένα λευκό πανί ραμμένο γύρω γύρω. Πάνω από το πανί και σε σχήμα σταυρού βάζουν λουλούδια, βιολέτες, γαρύφαλλα, τριαντάφυλλα κ.ά., γερά ραμμένα στο πανί για να μην πέσουν με το χτύπημα του Λαζάρου.

Παλαιότερα δε, σύμφωνα με την παράδοση, χτυπούσαν κυρίως τα μεγάλα Λαζάρια οι Ντζαναίοι και οι Κατσουλαίοι, οι Παπαδομητσαίοι, οι Κουτσουκαίοι και ο Μάνθος ο Δεμερτζής που είχε τον μεγαλύτερο κύπρο. Το βράδυ της Παρασκευής, συγκεντρώνονται στην Παναγία, μια ωραιότατη τοποθεσία με το εκκλησάκι, ή στο Αλωνάκι, άναβαν φωτιές και ξενυχτούσαν χτυπώντας τα Λαζάρια. Το πρωί πήγαιναν στις γειτονιές, όπως και τώρα, και μετά στο κοιμητήριο του χωριού, στον Αι Λάζαρο και εκεί χτυπούσαν, αφού είχε τελειώσει η λειτουργία τα κύπρια και τέλος άφηναν τα λουλούδια και τα βάγια. Πολλοί, αφού

έβγαζαν τα κύπρια, άφηναν ολόκληρο το Λάζαρο στο μνήμα κάποιου δικού τους. Έτσι έπαιρνε τέλος η πολυήμερη, κοπιώδης αυτή συνήθεια.

Σύμφωνα με ιστορικές μαρτυρίες, τα Λαζάρια σχετίζονται με την έξοδο του Μεσολογγίου. Οι οπλαρχηγοί, πριν γίνει η έξοδος, είχαν προγραμματίσει να αιφνιδιάσει του Τούρκους από πίσω ο Καραϊσκάκης. Όμως ο Καραϊσκάκης αρρώστησε και έμεινε στη Δερβέκιστα (Ανάληψη) και έτσι οι κάτοικοι του Αρακύνθου αποφάσισαν να αιφνιδιάσουν εκείνοι τους Τούρκους, ούτως ώστε να μπορέσουν οι πολιορκημένοι να βγουν από την πόλη. Έτσι, έβγαλαν τα κύπρια απ' τα πρόβατα, σχημάτισαν με ξύλα ένα σταυρό και τοποθέτησαν τα κύπρια και βγήκαν πίσω από τους Τούρκους χτυπώντας τα κουδούνια καταφέροντας έτσι να τους αιφνιδιάσουν για λίγο.

Την επόμενη χρονιά, για να τιμήσουν τους νεκρούς της Εξόδου αποφάσισαν να φτιάξουν "Λαζάρους", όπως ονόμασαν την κατασκευή του σταυρού με τα κύπρια. Ο συμβολισμός του Λαζάρου είναι σαφής. Ο "Λάζαρος" συμβολίζει το ανθρώπινο σώμα, ενώ τα βάγια τη μέρα της εξόδου. Με τα χρόνια, τα Λαζάρια όχι μόνο πήραν θρησκευτικό χαρακτήρα, αλλά και εμπλουτίστηκαν με πολιτιστικές εκδηλώσεις. Χορευτικοί όμιλοι παρουσιάζουν παραδοσιακούς χορούς, παιδιά ντύνονται με παραδοσιακές στολές, ενώ πολλές φορές γίνονται και αγώνες ή συναυλίες.

Ιππικοί αγώνες του Μεσολογγίου

Η πρωτεύουσα του Νομού Αιτωλοακαρνανίας, η Ιερή Πόλη του Μεσολογγίου, υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα της Στερεάς κατά το 17ο και το 18ο αιώνα και αποτέλεσε μετά την κήρυξη της Επανάστασης (20 Μαΐου 1821) πολιτικό και στρατιωτικό κέντρο. Τόσο τα έθιμα όσο και οι παραδόσεις του τόπου έχουν έντονη επιρροή από την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Ανήμερα στη γιορτή του Αγίου Γεωργίου στο ομώνυμο ξωκλήσι, που βρίσκεται ανάμεσα στο Ευηνοχώρι και τον Άγιο Γεώργιο Μεσολογγίου, διεξάγονται ιππικοί αγώνες στην χάρη του. Το έθιμο που τηρείται και επαναλαμβάνεται με θρησκευτική ευλάβεια, έχοντας τις ρίζες του στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, έχει επίσης μακραίωνη ουσιαστικά ιστορία, αφού οι πρώτες ιπποδρομίες στην περιοχή καταγράφονται στην Αρχαία Καλυδώνα κατά τον 4ο αι. π.Χ.

Συγκεκριμένα, το έθιμο προστάζει αναβάτες από την ευρύτερη περιοχή του Αγίου Γεωργίου, του Ευηνοχωρίου και των γειτονικών χωριών να κατευθύνονται στο σημείο, για να προσκυνήσουν την σεπτή εικόνα του Αγίου.

Αργότερα, συγκεντρώνονται σε έναν κατάλληλο διαμορφωμένο χώρο έξω από το εκκλησάκι, αναμένοντας να ολοκληρωθεί η θεία λειτουργία για να λάβουν χώρα οι αγώνες. Μάλιστα, ο ιερέας με το πέρας του εκκλησιασμού εξέρχεται από το ξωκλήσι και ευλογεί τις ιπποδρομίες, που γίνονται προς τιμή του καβαλάρη Αγίου. Το έπαθλο του νικητή δεν είναι χρηματικό, αλλά ένα στεφάνι σχηματισμένο από ανοιξιάτικα άνθη, το οποίο περνάει στο λαιμό του αλόγου ο ιερέας.

Έτσι, το ξωκλήσι του Αη-Γιώργη γίνεται πόλος έλξης για τους κατοίκους της περιοχής που μετέχουν στην θεία λειτουργία, τιμώντας

τον μεγαλομάρτυρα και τροπαιοφόρο στρατηλάτη, που κατέχει ξεχωριστή θέση στην ψυχή του λαού μας.

Στην συνέχεια οι καβαλάρηδες ξεκινούν για την καθιερωμένη βόλτα στα χωριό τους, όπου μέχρι και πριν από μερικά χρόνια συνήθιζαν να περνάνε από κάθε σπίτι του χωριού που είχε Γιώργο. Σήμερα η συνήθεια αυτή έχει εκλείψει.

Το αναλλοίωτο αυτό έθιμο στο πέρασμα των αιώνων δεν έχει απολέσει την λάμψη του μέχρι σήμερα, συνεχίζοντας την ιστορική διαδρομή ακάθεκτα. Μάλιστα, το πλήθος των συμμετεχόντων, το πάθος για την νίκη, αλλά και ο ενθουσιασμός είναι τόσο έντονος, που προσδίδει ένα διαφορετικό χρώμα στο έθιμο αυτό μέχρι και σήμερα.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το πανηγύρι ως θεσμός

Η λέξη πανηγύρι είναι λαϊκή και καθιερωμένη εκφορά της αρχαίας λέξης πανήγυρις, που σημαίνει συνάθροιση πλήθους, αγορά.

Τα πανηγύρια αποτελούν συνδετικό κρίκο μεταξύ της αρχαίας και της νεότερης Ελλάδας. Οι τόποι λατρείας και πανηγυρικής συνάθροισης τόσο στην αρχαία Ελλάδα όσο και κατά τα χριστιανικά χρόνια, ιδρύονταν στα εκλεκτότερα και ομορφότερα μέρη, καθώς η φυσική ομορφιά συντελούσε στην ψυχική ξεκούραση και ανάταση, προαπαιτούμενο για τη δημιουργία πανηγυρικής ατμόσφαιρας.

Το πανηγύρι αποτελεί έναν από τους μακροβιότερους ελληνικούς θεσμούς. Ο Στρατής Μυριβήλης γράφει: *«Είναι αλήθεια πως δεν υπάρχει γένος πιο φιλεόρτιο από το δικό μας. Ζούμε περιμένοντας κάποια γιορτή... και είναι τούτα τα πανηγύρια γεμάτα ωραία έθιμα, λεβεντιά, χορούς και τραγούδια, που βαστούν από την αρχαιότητα, και που δυστυχώς, σιγά σιγά τείνουν να εκλείψουν... Για να γνωρίσουμε τον ελληνικό μας εαυτό, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται η ψυχοπνευματική μας προσωπικότητα. Από πού προερχόμαστε. Ποιες είναι οι ρίζες μας. Πως φτάσαμε να είμαστε εδώ που είμαστε...»*

Το πανηγύρι είναι ένας ισχυρός κοινωνικός θεσμός που περιλαμβάνει τελετουργικές, θρησκευτικές και κοσμικές δραστηριότητες. Παρότι τα τελευταία χρόνια έχει από-ιεροποιηθεί και παρατηρείται σταδιακή απώλεια του μαγικο-θρησκευτικού στοιχείου και ενίσχυση του κοσμικού και της διασκέδασης, εξακολουθεί να

ενισχύει τη συνεκτικότητα της κοινωνίας. Δίνει τη δυνατότητα στην κοινότητα να εκφραστεί συλλογικά.

Τα πανηγύρια φημίζονται για τη θρησκευτική ή την εμπορική σημασία τους, υπάρχουν σε πολλά μέρη της πατρίδας μας, όμως πανηγύρι με ένα πολύ σύνθετο ιστορικό, θρησκευτικό, κοινωνικό και συμβολικό μαζί χαρακτήρα, μονάχα στο Μεσολόγγι συνηθίζεται.

Το Πανηγύρι Αη-Συμιού στο Μεσολόγγι

Το πανηγύρι του Αη-Σημιού πήρε το όνομά του από το μεταβυζαντινό μοναστήρι, που χτίστηκε το 1740 σε μια λαγκαδιά του Ζυγού, κατάφυτη, οκτώ χιλιόμετρα ανατολικά του Μεσολογγίου.

Ο εορτασμός αυτός συνηθιζόταν και στην Τουρκοκρατία. Με την ανοχή των Τούρκων, που είχαν επιτρέψει στους ραγιάδες την ελεύθερη τέλεση των πανηγυριών, οι Μεσολογγίτες συγκεντρώνονταν την Κυριακή της Πεντηκοστής στο μοναστήρι, εκκλησιάζονταν σε αυτό την Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος, έψηναν ύστερα σφαχτά και ακολουθούσαν γλέντια, χοροί και ξεφαντώματα. Ο ξεσηκωμός είχε αναστείλει τη συνήθεια. Με την απελευθέρωση όμως, ξανάρθε στη ζωή με περισσότερη μάλιστα λαμπρότητα, γιατί ο χώρος του μοναστηριού είχε συνδεθεί στενά με την τοπική ιστορία.

Εκτός αυτού, γίνεται και το χειμωνιάτικο πανηγύρι που γιορτάζεται στις 2 και 3 Φεβρουαρίου, γιορτή της Υπαπαντής και του Αγίου Συμεών και αποτελεί συνέχεια του πανηγυριού των Μεσολογγιτών στα χρόνια της σκλαβιάς.

Το πανηγύρι γιορτάζεται δυο φορές το χρόνο σε κομβικά χρονικά σημεία. Κοινός παρανομαστής τους οι έννοιες της μετάβασης, της

υπέρβασης, της κρισιμότητας. Στο χειμωνιάτικο πανηγύρι (Φεβρουάριος) η μετάβαση είναι από τον χειμώνα στην άνοιξη, την ώρα που οι δυνάμεις της φύσης βρίσκονται εν υπνώσει· το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα είναι η βλάστηση, το πέρασμα από τον σπόρο στη βλάστηση. Κατά την τέλεση του καλοκαιρινού πανηγυριού (Μάιος-Ιούνιος), η φύση και η βλάστηση βρίσκονται πλέον στον θρίαμβό τους. Το επιδιωκόμενο αυτή τη φορά είναι κάτι παραπάνω. Είναι το πέρασμα από τη βλάστηση στη ωρίμανση, στη δημιουργία του καρπού, στην αναδημιουργία εν ολίγοις που εξασφαλίζει την αειφορική ανάπτυξη.

Το τριήμερο πανηγύρι του Άη Συμιού που γίνεται την Κυριακή της Πεντηκοστής κάθε χρόνο, είναι γνωστό στο πανελλήνιο για την ιστορικότητα και τη λαμπρότητά του. Έχει καθιερωθεί να τιμάται η ηρωική έξοδος του Μεσολογγίου στην τοποθεσία του ομώνυμου μοναστηριού, λίγα χιλιόμετρα έξω από την πόλη. Εκεί είχαν συνεννοηθεί τη νύχτα της εξόδου να συναντηθούν οι επιζώντες εξοδίτες έπειτα απ' την επικίνδυνη πορεία τους μέσα από το εχθρικό στρατόπεδο.

Το χαρακτηριστικό του λεβεντοπανηγυριού αυτού είναι ότι γίνεται από «παρέες» ανδρών αποκλειστικά, που χωρίζονται στους «αρματωμένους» πεζούς και στους «καβαλαραίους».

Οι φορεσιές τους είναι ντουλαμάδες, φουστάνελες, τσαπράζια, στολίδια, φισεκλίκια και τ' άρματά τους τα προγονικά, που «τ' άγιαζε το αίμα και η φωτιά», κειμήλια ιερά κρεμασμένα όλο το χρόνο κάτω από το εικονοστάσι.

Το τελετουργικό περιλαμβάνει εκδηλώσεις μέσα στο Μεσολόγγι, επιμνημόσυνη δέηση στον Κήπο των Ηρώων και τη δεύτερη μέρα με μεγάλη πομπή παίρνουν το δρόμο για τον Άη Συμιό.

Προηγούνται οι αρματωμένοι με τις εντυπωσιακές φορεσιές, ακολουθούν οι καβαλαραίοι κι ανάμεσά τους οι ζυγίες των γύφτων με τα αρχαιόθεν καθιερωμένα μουσικά όργανα.

Ο πριμαδόρος και ο μπασαδόρος παίζουν ζουρνά, ο νταουλιέρης βαράει το νταούλι κι ένας τέταρτος τους ξεκουράζει, αφού το παίξιμο είναι εξαντλητικό όλο το τριήμερο και σταματάει μόνο στη λειτουργία και στις επιμνημόσυνες δεήσεις.

Οι γυφταίοι είναι στενά δεμένοι με τους Αη-Συμιώτες και κάθε χρόνο μαζεύονται με τις φαμίλιες τους από πολύ μακριά, αφού οι ντόπιοι πεπειραμένοι γύφτοι οργανοπαίχτες έχουν λιγοστέψει.

Στο χώρο του μοναστηριού με τα πανύψηλα πλατάνια, κάθε παρέα έχει το δικό της προκαθορισμένο από χρόνια χώρο, όπου κρεμούν τα άρματα, αφού πρώτα προσκυνήσουν και προσευχηθούν στην εκκλησία. Ακολουθεί ολονύχτιο γλέντι με «άη-συμιώτικα» τραγούδια και με τοπικούς χορούς.

Αργά το βράδυ της επόμενης ημέρας, που και αυτή περνά με χορούς και τραγούδια, γίνεται θεαματική επιστροφή στο Μεσολόγγι και υποδοχή των αρματωμένων από πλήθος κόσμου που τους περιμένει στην είσοδο της πόλης. Το γλέντι συνεχίζεται, με ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο το λεγόμενο «χορό του πεθαμένου», με θέμα το θάνατο και την ανάσταση ενός αρματωμένου.

Την τρίτη μέρα, Άη-Συμιώτες και Μεσολογγίτες περνούν με βάρκες στο ιστορικό νησάκι Κλείσοβα και αργά το βράδυ επιστρέφουν στην πόλη για τη συνέχεια του γλεντιού μέχρι το πρωί.

Το πανηγύρι τελειώνει μεσάνυχτα της Τρίτης προς Τετάρτη με την ευχή όλων: «Καλό Αη Συμιό να 'χουμε». Από την επόμενη κιόλας ημέρα αρχίζουν οι ετοιμασίες για τον γιορτασμό της επόμενης χρονιάς.

Το χειμωνιάτικο πανηγύρι

Ο χρόνος τέλεσης του χειμωνιάτικου πανηγυριού

Το χειμωνιάτικο πανηγύρι γίνεται τον μήνα Φεβρουάριο. Το όνομα του μήνα προέρχεται από το λατινικό ρήμα februaire, που σημαίνει εξαγνίζω, καθαρίζω. Ομόρριζά του είναι τα ονόματα της θεάς των καθαρμών Februa αλλά και του Februa, θεού των νεκρών, που παραλληλίζεται με τον Πλούτωνα των αρχαίων Ελλήνων.

Η αναφορά στο πανηγύρι του Αϊ-Συμιού από τους πανηγυριστές Αϊ-Συμιώτες γίνεται όλο το χρόνο, στα ανταμώματα που κάνει η παρέα σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Οι προετοιμασίες, όσον αναφορά τα πρακτικά ζητήματα για το χειμωνιάτικο πανηγύρι, τα λεγόμενα «προζύμια», ξεκινούν αμέσως μετά τις γιορτές των Χριστουγέννων, όταν η παρέα ανταμώνει για να κουβεντιάσει την οργάνωση του πανηγυριού. Ο καπετάνιος ή η επιτροπή που έχει καθοριστεί για τα διοικητικά – οργανωτικά θέματα της παρέας, καλεί σε μάζωξη τα μέλη της. Καταρτίζεται κατάλογος με τα ονόματα αυτών που πρόκειται να συμμετάσχουν, καθώς υπάρχουν περιπτώσεις πανηγυριστών που κωλύονται, είτε γιατί διαμένουν μακριά, είτε λόγω πένθους, ή ακόμη και λόγω αλλαγής παρέας. Αιτία κωλύματος αποτελεί επίσης ο οικονομικός παράγοντας. Σε κάποιες περιπτώσεις, τα μέλη της παρέας προτείνουν να καλύψουν το κόστος, ελάχιστοι, όμως, δέχονται την προσφορά. «Δεν γίνεται να πανηγυρίσεις άμα δεν έχεις δικό σου χρήμα, δεν το χαίρεσαι. Προτιμώ να μην πάω στο πανηγύρι», αναφέρει πανηγυριστής.

Αφού ολοκληρωθεί ο κατάλογος με τους συμμετέχοντες, κανονίζουν τις επιμέρους λεπτομέρειες που αφορούν το κλείσιμο της ζυγιάς, την εξεύρεση χώρου και τη σύνταξη του μενού. Το κλείσιμο της ζυγιάς είναι δύσκολη υπόθεση, γιατί οι ντόπιες ζυγιές είναι ελάχιστες, περιζήτητες και ακριβοπληρωμένες.

Το επόμενο μέλημα της παρέας σχετίζεται με τον χώρο. Το πανηγύρι γίνεται το βράδυ της Υπαπαντής, το μεσημέρι ανήμερα του Αϊ-Συμιού στο βουνό κάτω από ο μοναστήρι, και συνεχίζεται το βράδυ ως τα ξημερώματα της επομένης μέσα στην πόλη σε προκαθορισμένα στέκια. Συνεπώς, η παρέα χρειάζεται δύο χώρους: έναν στο χώρο του μοναστηριού και έναν στην πόλη. Ειδικά, για τον χειμωνιάτικο Αϊ-Συμίο, γίνεται ιδιαίτερη μέριμνα για να αντιμετωπιστούν οι καιρικές συνθήκες, όπως το έντονο κρύο. Μόνο μια παρέα διαθέτει ένα διώροφο πετρόκτιστο κτήριο, το οποίο είχε κατασκευαστεί για τις ανάγκες των πανηγυριστών. Οι υπόλοιπες παρέες καταφέρνουν να εξασφαλίσουν έναν ζεστό χώρο, με προσωπική εργασία αλλά και οικονομική συνεισφορά. Κάποιες από αυτές έχουν διαμορφώσει κατάλληλα τους χώρους των παλαιών παιδικών κατασκηνώσεων, τα λεγόμενα «κελιά», που έχουν φτιάξει τζάκια, κουζίνες, τουαλέτες. Άλλες κλείνουν τα καλοκαιρινά κιόσκια με ξύλινες κατασκευές ή νάιλον.

Το χειμωνιάτικο πανηγύρι, πριν από την ανακαίνιση του μοναστηριού το 1960, γινόταν στα κελιά. Εκεί υπήρχε ένα διώροφο ηγουμενείο, κατασκευασμένο από τσατμά. Ο αριθμός των παρεών ήταν μικρός και επαρκούσαν τα κελιά. Κάθε κελί είχε διαστάσεις δύο επί τρία περίπου και το πάτωμα ήταν χωμάτινο. Κάθε κελί διέθετε και μια γωνιά που από πάνω είχε ένα μικρό τριγωνικό κώνο, τύπου καμινάδας, και μια τρύπα στον τοίχο: *«Το πόσο καπνιζόμαστε τότε, μην το ρωτάς. Αλλά*

περνάγαμε ωραία, κάναμε πλάκες, παίρναμε νερό με το μαγκάνι από το πηγάδι και όπως ήταν με το σατίλι, καταβρέχαμε το φίλο μας. Χειμώνας καιρός ήτανε, αλλά δεν παρεξηγιόταν κανένας! Πού τώρα να κάνεις τέτοιο αστείο...».

Την προηγούμενη του πανηγυριού, οι Αϊ-Συμιώτες μεταβαίνουν στο χώρο του μοναστηριού για τις ετοιμασίες. Νέοι και μεγαλύτεροι εργάζονται με προθυμία, σαν μια καλοκουρδισμένη μηχανή. Κάποιοι ετοιμάζουν τα κιόσκια, άλλοι αναλαμβάνουν την ηλεκτροδότηση του χώρου. Η συνεργασία τους είναι άψογη. Ο ένας προτείνει κάτι, ο άλλος βελτιώνει την πρόταση. Αλληλοσυμπληρώνονται.

Η φάση της προετοιμασίας κυλάει όμορφα. Έχοντας αναμμένες αυτοσχέδιες σόμπες και πίνοντας λίγο κρασί, δημιουργούν μια ζεστή ατμόσφαιρα και μπαίνουν στο κλίμα του πανηγυριού.

Διεξαγωγή

Ανήμερα της Υπαπαντής, στο δρόμο προς το μοναστήρι υπάρχει μεγάλη κίνηση. Οι πιστοί ανεβαίνουν στο μοναστήρι για να παρακολουθήσουν τον εσπερινό. Κάποιοι κουβαλούν κανίστρες με άρτους «για το καλό». Μέσα έχουν βάλει λευκό καθαρό πανί, πέντε άρτους, τρεις λαμπάδες, λάδι, κρασί, καρβουνάκια, λιβάνι, σπίρτα και ένα χαρτί με τα ονόματα των δικών τους «υπέρ υγείας». Στο τέλος της αρτοκλασίας θα πάρουν έναν από τους πέντε άρτους για το σπίτι για να μοιράσουν και στους γείτονες «για το καλό».

Μετά την αρτοκλασία, ο κόσμος αρχίζει σιγά σιγά να διασκορπίζεται. Από τα κτίσματα που βρίσκονται στην πόλη, βγαίνει καπνός από τις αναμμένες σόμπες και τα τζάκια. Από τα μέλη των

παρεών γίνονται οι τελευταίες ενέργειες, μεταφέρονται τα φαγητά, τα περισσότερα από τα οποία ετοιμάζονται στα σπίτια. Σε κάθε χώρο υπάρχει ένα μεγάλο τραπέζι στρωμένο. Είναι το τραπέζι της παρέας και τριγύρω κάποια άλλα τραπέζια για τα μέλη των οικογενειών τους και τους καλεσμένους. Το βράδυ μετά τις 10 αρχίζουν να καταφθάνουν τα μέλη των παρεών.

Ο καπετάνιος δίνει το σύνθημα στη ζυγιά «Παίξε φαγητό» και τα μέλη αρχίζουν να σερβίρουν. Πρώτα σερβίρεται το τραπέζι της παρέας. Κάποιες παρέες συνηθίζουν να σερβίρουν πρώτα απ' όλους τα μέλη της ζυγιάς, δείχνοντας τον σεβασμό τους σε αυτούς. Στο τραπέζι πάνω υπάρχουν ψάρια παστά, σαλάτες, τυριά, πίτες, ψητό, τσουμπλέκι. Σε όλη τη διάρκεια του πανηγυριού σερβίρονται ανά διαστήματα διάφορα φαγητά και, κυρίως τις πρωινές ώρες, χέλι βραστό. Τα γλυκά που σερβίρονται τόσο στους πανηγυριστές όσο και στους καλεσμένους, είναι ραβανί και χαλβάς αλευρίσιος.

Μετά το φαγητό, αρχίζει το τραγούδι. Ξεκινούν με τραγούδια της τάβλας, όπως «Σε τούτην την τάβλα που 'μαστε, σε τούτο το τραπέζι». Λένε έναν στίχο και στη συνέχεια παίζει η ζυγιά. Συνεχίζουν με τον επόμενο, απαντάει η ζυγιά. Όταν παίζει η ζυγιά, σηκώνονται όρθιοι, υψώνουν τα χέρια και φωνάζουν «όπα, όπα». Συνεχίζουν με τραγούδι και ρίχνουν χρήματα στη ζυγιά.

Αφού ειπωθούν κάποια τραγούδια, κάποια από τα μέλη της παρέας σηκώνονται για το χορό. Μαζί τους σηκώνεται και η ζυγιά. Χορεύουν αγκαλιασμένοι, επηρεασμένοι από τον οξύ ήχο του ζουρνά και τους δυνατούς χτύπους της νταουλόβεργας. Χτυπούν δυνατά τα πόδια στη γη. Από τον χορό, εντυπωσιακοί είναι οι αυτοσχεδιασμοί των πρωτοχορευτών. Νταουλιέρης και πρωτοχορευτές δένουν σε ένα

λειτουργικό σύνολο. Όπως αναφέρει μια πληροφοριοδότη: «Όταν το πρωτοείδα το έθιμο απόρησα. Είμαι από την Κρήτη, είχα άλλα ακούσματα, μου άρεσε ο ήχος του ζουρνά, αλλά όταν έβλεπα αυτή την σκηνή, έλεγα είναι δυνατό τον άνθρωπο να τον κατευθύνει ένα νταούλι; Μια βέργα...; Αργότερα κατάλαβα...».

Εκεί που υπάρχει έντονη χαρά, μπορεί η ζυγιά να παίξει ένα μοιρολόι και να υπάρξει μια έντονη συναισθηματική αλλαγή. Αυτό συμβαίνει τις πρωινές ώρες, μετά τον έντονο χορό και την κούραση.

Την επόμενη μέρα, 3 Φεβρουαρίου, η εκκλησία μας τιμά την μνήμη του Αγίου Συμεώνος. Πολύς κόσμος ανεβαίνει να παραστεί στη θεία λειτουργία. Οι πανηγυριστές όμως είναι ελάχιστοι, αφού ανεβαίνουν κατά τις 12 το μεσημέρι. Έξω από το «κελί» κάθε παρέας, είναι στημένες ψησταριές που ψήνουν κυρίως χέλια και κρέας. Όλα είναι έτοιμα για να ξεκινήσει το μεσημεριανό γλέντι. Το απόγευμα υπάρχει μια αποκλιμάκωση του γλεντιού, πέφτουν κάπως οι έντονοι ρυθμοί, αρχίζουν τα καλαμπούρια και τα πειράγματα. Στη συνέχεια, μαζεύουν τα πράγματα και ετοιμάζονται να κατέβουν στην πόλη του Μεσολογγίου, όπου θα συνεχίσουν την διασκέδαση με ολονύκτιο γλέντι.

Το καλοκαιρινό πανηγύρι

Ο χρόνος τέλεσης του καλοκαιρινού πανηγυριού

Η εποχή κατά την οποία τελείται το καλοκαιρινό πανηγύρι (Μάιος-Ιούνιος) τοποθετείται στο μεταίχμιο άνοιξης-καλοκαιριού, κοντά στο θερινό ηλιοστάσιο.

Ο Μάιος ετυμολογείται από τη λέξη μαία, που δηλώνει τη μητέρα, την τροφό. Είναι ο μήνας της βλάστησης, των λουλουδιών. Ο Ιούνιος πήρε το όνομα του από την θεά Ήρα, προστάτιδα του σπιτιού, του γάμου και του τοκετού.

Το καλοκαιρινό πανηγύρι τελείται την περίοδο της μεγάλης γιορτής της χριστιανοσύνης, της Πεντηκοστής. Το χειμωνιάτικο πανηγύρι τελειώνει με την ευχή «Άντε, και καλό καλοκαιρινό!». Έτσι, ανοίγει ένας νέος κύκλος προσμονής και ελπίδας, να είναι όλοι καλά και να ανταμώσουν πάλι στο πανηγύρι που γίνεται την Πεντηκοστή.

Διεξαγωγή

Η προετοιμασία συνιστά νευραλγικό κομμάτι του πανηγυριού. «Ασφαλώς και η προετοιμασία παίζει μεγάλο ρόλο», παραδέχονται οι Αϊ-Συμιώτες, επισημαίνοντας ότι «Είναι σημαντικό να μυηθείς, να έχεις αυτή την έγνοια, να συμμετέχεις. Σήμερα πάνε πολλοί στον Αϊ-Συμίο, αλλά δεν τον νιώθουν».

Σ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας, οι πανηγυριστές διακατέχονται από αγωνία και αδημονία. Ανυπομονούν να σπάσουν ξανά τα καλούπια της καθημερινότητας, να απελευθερωθούν και να επιτύχουν τελικά την υπέρβαση. Το κοινό αυτό όραμα τους γεμίζει ενεργητικότητα που εκφράζεται μέσα από τη συνεργατικότητα. Σε αυτό το προ-στάδιο του πανηγυριού, η λογική είναι αυτή που κυριαρχεί. *«Κοντά του Αϊ-Συμιού, κάτι γίνεται μέσα μας, αλλάζει ο ψυχολογικός μας κόσμος και προετοιμαζόμαστε γι' αυτή τη μυσταγωγία. Όλο το χρόνο συζητάμε γι' αυτές τις μέρες τις λίγες του πανηγυριού»*

Όλα ξεκινούν με πρωτοβουλία του καπετάνιου ή της επιτροπής που έχει οριστεί υπεύθυνη για τα οργανωτικά θέματα, που προσκαλεί τα

μέλη της παρέας να ανταμώσουν για να ετοιμαστεί σωστά το πανηγύρι. Κύριο μέλημα σε όσες παρέες δεν έχουν ζυγιά είναι η εξεύρεσή της, γιατί όπως και λένε και οι ίδιοι «χωρίς νταούλι και ζουρνά, Αϊ-Συμιός δεν γίνεται». Ακόμη, πρέπει να φροντίσουν για να εξασφαλίσουν ένα στέκι στην πόλη, αν και οι περισσότερες παρέες έχουν σταθερό στέκι, να καταρτίσουν τον κατάλογο με το μενού των τεσσάρων ημερών, των ποτών και των άλλων αναλώσιμων, ύστερα από συνενόηση και συμφωνία της ολομέλειας. Πρέπει επίσης να συγκεντρωθεί το ποσό του ρεφενέ.

Το επόμενο βήμα είναι η κατάρτιση του καταλόγου των μελών της παρέας. Τέλος, γίνεται κατανομή των εργασιών, όπως ο καθαρισμός των χώρων, το μαγείρεμα, το σερβίρισμα της παρέας και των καλεσμένων, η μεταφορά των απαιτούμενων.

Ο Αϊ-Συμιός είναι μια διαφορετική κατάσταση και όσοι τη βιώνουν κλείνουν βαθιά στην ψυχή τους ένα μυστικό. Ίσως στο αγκάλιασμα οι Αϊ-Συμιώτες να περικλείουν με αγάπη το μυστικό τους: *«Η καλύτερη στιγμή είναι όταν ανταμώνουν οι παρέες και αγκαλιαζόμαστε. Είμαστε όλοι εδώ, είμαστε όλοι αδέρφια και θέλω να τους αγκαλιάσω όλους. Αυτό γίνεται το Σάββατο το βράδυ»*. Το Σάββατο το βράδυ, παραμονή πανηγυριού, οι παρέες συγκεντρώνονται στα στέκια τους και ξεκινάει το γλέντι.

Την Κυριακή της Πεντηκοστής ξεκινά ο επίσημος εορτασμός του πανηγυριού, που διαρκεί ως τα ξημερώματα της Τρίτης. Την Κυριακή το πρωί, η «ζυγιά» κάθε παρέας παίρνει πρώτα τον καπετάνιο και έπειτα τους αρματωμένους από τα σπίτια τους, με συγκεκριμένο τελετουργικό. Ύστερα, όλα τα μέλη καταλήγουν στο στέκι τους μέσα στην πόλη, όπου θα καθίσουν στο ίδιο τραπέζι και θα γευτούν όλοι μαζί το ίδιο φαγητό

που έχει μαγειρευτεί για την παρέα, που είναι συνήθως κρέας ψητό με ρύζι στο φούρνο. Για τρεις ημέρες, πίνουν το ίδιο κρασί, τσουγκρίζουν τα ποτήρια, εύχονται, χορεύουν και τραγουδάνε.

Το απόγευμα της Κυριακής, καβαλαραίοι και αρματωμένοι συγκεντρώνονται έξω από το Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Σπυρίδωνα, για να πορευτούν από εκεί, οργανωμένοι σε παρέες, στο μοναστήρι του Αϊ-Συμιού.

Από την εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα παραλαμβάνουν και τον δίσκο με τα κόλλυβα, που προορίζεται για το μνημόσυνο που θα γίνει το πρωί της Δευτέρας στον Μεγάλο Σταυρό, κοντά στο μοναστήρι, για τους πεσόντες αγωνιστές της Εξόδου.

Από το μεσημέρι παρουσιάζεται μια έντονη κινητικότητα στο χώρο του μοναστηριού. Πλήθος ντόπιων και ξένων ανεβαίνουν στο μοναστήρι για να ανάψουν ένα κερί, να προσκυνήσουν, αλλά και για να παρακολουθήσουν το έθιμο και να συμμετάσχουν στο γλέντι των Αϊ-Συμιωτών πανηγυριστών που θα ακολουθήσει.

Μετά το προσκύνημα, οι πανηγυριστές κατευθύνονται στον προκαθορισμένο χώρο της παρέας, αλλάζουν τις ενδυμασίες τους και κρεμούν τις στολές τους στα κιόσκια στους τοίχους ή στα πλατάνια. Ύστερα, κάθονται στο τραπέζι της παρέας.

Όταν συγκεντρωθούν όλα τα μέλη, ακολουθώντας το ίδιο τελετουργικό, με τα προηγούμενα κοινά γεύματα της παρέας και πάλι με εντολή του καπετάνιου, η ζυγιά παίζει το εμβατήριο για την έναρξη του τρίτου κατά σειρά «συμποσίου». Αφού ολοκληρωθεί τα γεύμα, οι συμπρωταγωνιστές του εθίμου ξεκινούν το γλέντι με τραγούδια του τραπεζιού ή της τάβλας. Το τραγούδι της παρέας το διαδέχεται ο χορός. Το ύφος των Αϊ-Συμιώτικων χορών, που διακρίνονται για την

συλλογικότητα τους, είναι ηρωικό, ανδροπρεπές, περήφανο και λεβέντικο. Ο πρωτοχορευτής σχεδιάζει ακολουθώντας τον ρυθμό και την αρμονία.

Το πρωί της Δευτέρας υπάρχει άγραφος κανόνας να σταματούν τα όργανα, μόλις χτυπήσει η καμπάνα. Οι περισσότεροι πανηγυριστές πηγαίνουν για ύπνο. Πληροφορητής αναφέρει: *«Μόλις χτυπήσει η καμπάνα, δέκα άτομα από την παρέα μου ξαπλώνουμε στο χώμα δίπλα στα άλογα, με μια κουρελού και μια κουβερτούλα, κι από πάνω βγαίνει ήλιος και σε βαράει»*. Μόνο λίγοι παρακολουθούν την πρωινή λειτουργία. Για όσους παραμένουν έχει ιδιαίτερη σημασία.

Μετά την απόλυση, μια επιτροπή από τους πανηγυριστές παίρνει τον δίσκο με τα κόλλυβα και ανηφορίζει προς τον Μεγάλο Σταυρό, όπου τελείται τρισάγιο και κατάθεση στεφάνων, προς απόδοση τιμής στους αγωνιστές της Εξόδου και στους σφαγιασθέντες μάρτυρες της Μάχης του Αϊ-Συμιού. Κάποια χρόνια παλιότερα, γινόταν από τον στρατό αναπαράσταση της μάχης, όπως αναφέρει πληροφοριοδότης.

Το μεσημέρι συνεχίζεται η ευωχία. Έξω από τις παρέες υπάρχουν ψησταριές και ψήνουν κυρίως χέλια και άλλους μεζέδες.

Πλήθος κόσμου βρίσκεται στους δρόμους και στις πλατείες, καθώς το πανηγύρι του Αϊ-Συμιού είναι κοινωνικό γεγονός και γιορτή ολόκληρης της πόλης. Κοντά στο ξημέρωμα ο κόσμος υποχωρεί. Εκείνες τις ώρες, οι ζυγιές παίζουν πιο ευαίσθητα, πιο συναισθηματικά τραγούδια.

Την Τρίτη, ανήμερα της Αγίας Τριάδος, γιορτάζει το ομώνυμο εκκλησάκι στο ιστορικό νησάκι της Κλείσοβας. Μια αντιπροσωπεία από λίγες παρέες πανηγυριστών μεταβαίνουν στο νησάκι το απόγευμα με πλοιάρια για να προσκυνήσουν και να αποδώσουν τιμές στους εκεί

πεσόντες αγωνιστές. Στη συνέχεια, επιστρέφουν στην πόλη για να συνεχίσουν το γλέντι.

Το βράδυ της Τρίτης γίνεται το αποχαιρετιστήριο δείπνο και η επανένωση με την οικογένεια. Μέχρι τώρα, η παρέα διασκεδάζε μόνη της, στο δικό της τραπέζι, ενώ τα μέλη των οικογενειών τους κάθονταν σε διπλανά τραπέζια.

Και σήμερα, την τελευταία ώρα, η ζυγιά παίζει την μπαντουνάδα. Ο κόσμος χαιρετά τους πανηγυριστές και τους εύχεται «Και του χρόνου». Στον δρόμο οι ίδιοι κάνουν πλάκες μεταξύ τους, φιλιούνται σταυρωτά και αποχωρίζονται με την ευχή «Άντε καλό χειμωνιάτικο».

Συμπεράσματα

- ❖ Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση από τους νομούς της Ελλάδας. Βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της Στερεάς Ελλάδας, και συνορεύει με τους νομούς Άρτας, Ευρυτανίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας, ενώ βρέχεται βόρεια από τον Αμβρακικό κόλπο, δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και νότια από τους κόλπους Πατραϊκό και Κορινθιακό. Οι κυριότερες περιοχές του νομού είναι: Το Μεσολόγγι, το Αγρίνιο, η Αμφιλοχία, το Αντίρριο και η Ναύπακτος.
- ❖ Τα ήθη, τα έθιμα, τα δημοτικά τραγούδια και οι παροιμίες, οι παραδόσεις και οι θρύλοι, καθώς και τα πανηγύρια αποτελούν τον λεγόμενο Λαϊκό Πολιτισμό, που είναι ο καθρέφτης του λαού.
- ❖ Αναμφίβολα, λοιπόν, μέσα από το Λαϊκό Πολιτισμό αναζητάμε τις ρίζες μας και ανακαλύπτουμε τη φυσιογνωμία μας ως λαός, πιστοποιούμε την ταυτότητά μας, θωρακίζουμε το μέλλον μας, διασφαλίζουμε τη συνέχιση του Έθνους μας, εναρμονίζουμε το χθες με το σήμερα, χτίζουμε το αύριο.

Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Εγκυκλοπαίδειες

Πετρονικολός Κ., «Άγιος Συμεών. Το πανηγύρι», *Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμ., 1^{ος}, Αθήνα: Ιωάννης Κουφός, 1964, σ. 140-143.

2. Λεξικά

Μπαμπινιώτης Γεώργιος Δ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ, 2002.

3. Βοηθήματα

Βούλγαρης Νικόλαος, *Άγιος Συμεών Μεσολογγίου. Ηρωοδόχος Ιερά Μονή*, Μεσολόγγι: Έκδοση Ιεράς Μονής Αγίου Συμεών Μεσολογγίου. 1996.

Γκόρπας Θωμάς, Γκόρπας Βησσαρίων, *Το πανηγύρι τ' Αη Συμιού: μια Μεσολογγίτικη λαογραφία*, Αθήνα: Ζυγός, 1972.

Κονταξή Κασιανή Μαρία, *Εθιμικές και Ψυχαγωγικές Εκδηλώσεις στην Αιτωλοακαρνανία: Ιστορική και σύγχρονη προσέγγιση*. Διπλωματική εργασία, Αθήνα: 2011.

Σταυροπούλου – Γάτση Μ., «Αιτωλία και Ακαρνανία» στο *Αρχαιολογία: Εύβοια και Στερεά Ελλάδα*, Γ. Βλαχόπουλος (επιμ.), Αθήνα: Μέλισσα, 2008, σ. 388-389.

Πλάτανος Β., *Ελληνικά Λαϊκά Πανηγύρια*, Αθήνα: Φιλιπότης, 2002, σ.11-13.

Ηλεκτρονικές πηγές

<https://aisimios.wordpress.com/>

<https://www.gnoristetinellada.gr/paradosi/ethima/1660-agrinio-ithi-ethima-sto-vraxori-tis-aitoloakarnanias>

<http://www.epoxi.gr/Scriptum00/scriptum05.htm>